

НАУКОВІ СТАТТІ

Соціально-економічні проблеми Донбасу

УДК 338.24.001.11:330.1:172.4(477.52/.6)

О. І. Амоша, академік НАН України,
О. Ф. Новікова, доктор економічних наук,
В. П. Антонюк, доктор економічних наук,
В. І. Ляшенко, доктор економічних наук,
Ю. С. Залознова, доктор економічних наук,
Л. М. Логачова, кандидат економічних наук,
О. В. Панькова, кандидат соціологічних наук,
О. Ю. Касперович, головний економіст,
О. В. Іщенко, провідний економіст
*Інститут економіки промисловості НАН України,
м. Київ*

ПРОЕКТ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЦІЛЬОВОЇ ПРОГРАМИ З ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗБУДОВИ МИРУ У СХІДНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Вступ

Необхідність розробки Концепції державної цільової Програми з відновлення та розбудови миру у східних регіонах України обумовлена такими обставинами:

необхідністю забезпечення цілісного системного бачення всього комплексу проблем, пов'язаних з процесами відновлення та розбудови миру у східних регіонах України, визначення пріоритетів, основних напрямів та механізмів цього процесу, його ключових умов та етапів;

гострою потребою у відновленні соціального діалогу в східних регіонах України та створенні відповідних соціокультурних, нормативно-правових, інформаційних та організаційно-управлінських механізмів відновлення цього діалогу;

високим ступенем невизначеності щодо низки принципів питань, пов'язаних з політичним врегулюванням повернення тимчасово окупованих територій під контроль української держави та умовами цього повернення, що наразі не дозволяє розробити детальний план практичних заходів щодо їхньої реінтеграції. Але ці питання мають бути враховані та включені до порядку денного, з метою їхнього подальшого доопрацювання та включення до державної цільової програми залежно від перебігу процесу політичного вирішення питань, пов'язаних з тимчасово окупованими територіями. Поки що це ніхто не зробив навіть на концептуальному рівні;

потребою у концептуальному осмисленні та подальшому створенні мобілізаційних та координуючих механізмів ресурсного забезпечення процесів відновлення та розбудови миру та оптимізації використання цих ресурсів. В ситуації гострої нестачі внутрішніх і зовнішніх ресурсів – соціальних, люд-

ських, трудових, економічних, фінансових – вирішення цього питання носить принциповий характер та є одним з пріоритетних;

необхідністю розвитку місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства як основних інструментів гармонізації соціальних відносин на постраждалих територіях та створення сприятливих умов для повернення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) до місць постійного проживання;

необхідністю включення процесів відновлення та розбудови миру у східних регіонах України в загальний контекст реформування українського суспільства та створення механізмів гармонійної реінтеграції постраждалих територій та їхнього населення в загальноукраїнський соціально-економічний, політичний та правовий простір.

В силу своєї принципової значущості зазначене вище коло питань потребує попереднього змістовного визначення на концептуальному рівні та несуперечливого поєднання в цілісну систему пріоритетів, ключових завдань, напрямів діяльності та принципів її реалізації. Інструментом забезпечення такого поєднання має стати Концепція, деталізацією якої стане відповідна державна цільова Програма з відновлення та розбудови миру у східних регіонах України.

Зміст Концепції державної цільової Програми з відновлення та розбудови миру у східних регіонах України розглядається з позиції системного підходу, де представлено інтереси цих регіонів України та міжнародної спільноти у подоланні конфлікту та його наслідків. Визначаються спільні та диференційовані проблеми з розкриттям відповідних причин щодо їх виникнення.

Так, значні зусилля та увага приділяються в країні для виходу з системної кризи та воєнного протистояння. Все більше ускладнюється розв'язання питань формування системи мирних взаємовідносин між Україною та окупованою територією Донецької та Луганської областей, подолання наслідків воєнного конфлікту. Набувають гостроти та значущості нові питання з ініціювання й проведення соціально-психологічної та інформаційно-патріотичної роботи з населенням окупованих територій щодо їх значущості для України та її поваги до їх інтересів, проведення інформаційної роботи з населенням окупованих територій щодо негативних наслідків для економіки регіону у разі його виокремлення від України тощо.

Одночасно з проблемами східного регіону постають нові проблеми для України щодо відновлення та розбудови миру. Вони полягають у невідповідності дій системи державного управління функціонувати в умовах системної кризи та воєнного конфлікту. Чинна діяльність інститутів законодавчої та виконавчої влади не спрямована на швидку перебудову суспільних та економічних відносин щодо формування та реалізації завдань функціонування в умовах воєнного конфлікту, подолання його соціальних, економічних, політичних, екологічних, інформаційних та інших негативних наслідків, попередження ризиків та небезпек для міжнародної спільноти у зв'язку з відсутністю миру на сході України.

Зростають потреби подолання настроїв конфронтації, людоненависництва, непримиримості серед усього населення України. Не простежується активності у політичній еліті щодо мирного розв'язання конфлікту на сході України.

Слабо забезпеченою є система національної безпеки в усіх її сферах (економічній, політичній, соціальній, інформаційній, екологічній, воєнній тощо).

Відсутні у необхідних обсягах у державних стратегіях розвитку України на період 2020 року (Державна стратегія сталого розвитку на період до 2020 року та Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року) напрями та заходи, які сприяють розбудові та відновленню мира на сході країни. У регіональних стратегіях розвитку Донецької і Луганської областей не містяться позиції, які спрямовані на розбудову миру.

Поглиблення системної кризи, зростання бідного населення, безробіття, цін, соціальної нерівності, розповсюдження по країні великої кількості зброї, посилення інформаційної війни, маніпулювання свідомістю людей, втрата людського потенціалу, погіршення стану здоров'я дітей і населення, втрата житла, зростання вимушених переселенців тощо є несприятливими чинниками для стабілізації ситуації в Україні в цілому та її східних регіонів. Од-

ночасно вибухонебезпечний стан є загрозою для безпеки країни та для зовнішнього середовища.

Проблеми для країн, кордони яких проходять вздовж України полягають у небезпеці для населення і територій, які близько стикаються з районами ведення бойових дій. Небезпеки виявляються у тому, що:

- зростає соціальна напруженість у суспільстві через наявність потенційних загроз миру в країні;

- зростають небезпеки, пов'язані з нелегальною та легальною міграцією біженців з України та її східного регіону;

- порушуються, розриваються економічні зв'язки, реалізуються загрози втрати інвестицій на територіях східних регіонів та України в цілому;

- знижується інтерес до культурних, рекреаційно-туристичних та спортивних заходів в Україні та в її східних регіонах;

- розриваються соціально-економічні та культурні зв'язки з Росією;

- зростає недовіра до вкладання будь-яких інвестицій, підтримки ділових зв'язків реалізації бізнес-проектів тощо;

- посилюється недовіра до владних структур України з боку іноземних інвесторів та донорів через корупцію, нецільове використання коштів на відбудову та допомогу сходу України.

Для формування Концептуальних засад розробки Державної цільової програми, спрямованої на відновлення та розбудову миру доцільно систематизувати за змістом та терміном витоки виникнення проблем та їх зміну протягом існування незалежної України.

Визначення проблем, які обумовили необхідність формування такої Програми, а також причин та джерел, які спровокували виникнення загроз та небезпек у будь-якому разі звелися до виявлення умов та можливостей формування сценаріїв, напрямів та заходів з відновлення та розбудови миру. Враховуючи необтяженість конфлікту етнічними та релігійними чинниками можливості його подолання є ймовірними за умов домовленості еліт, недопущення його затягування за межі 5 років з загрозою його перетворення у постійний, формування Україною доказової бази щодо прямої участі Росії у конфлікті, налагодження і посилення діалогу Президента України з країною, сходом країни та населенням окупованих територій, дотримання прав людини на всій території України. Одночасно повинна здійснюватися цілеспрямована розробка механізмів щодо реалізації цього, визначення та оприлюднення керівництвом країни стратегії інтеграції Донбасу в країну, використання активності та спроможності громадянського суспільства та населення Донбасу до конструктивних дій щодо його розбудови, сприяння цільовому залученню міжнародних донорів до

розв'язання конфлікту та подоланню негативних наслідків його прояву на постконфліктних територіях. За таких умов є реальна можливість встановити мир на сході України.

Послідовність дій щодо забезпечення реалізації закладених у Програму напрямів та заходів потребує: подолання воєнного конфлікту, створення умов та можливостей для цього; пом'якшення та ліквідації негативних наслідків воєнних дій для населення у східних регіонах України спрямованих на відновлення та підтримку здоров'я; забезпечення працевлаштування, ремонту та будівництва пошкодженого житла, закладів освіти, дитсадків; допомоги переселенцям у залученні житла, працевлаштуванні, наданні соціальної допомоги; підтримки малого і середнього бізнесу та орієнтації його на розв'язання проблем життєзабезпечення населення східних регіонів у наданні їм соціально-побутових послуг, можливості придбання продуктів харчування, промислових товарів, ліків тощо; розвитку демократичних засад управління, залучення представників громадських об'єднань до місцевого та регіонального розвитку; підтримки волонтерського руху; створення умов для наповнення інформаційного простору в східних регіонах національними інформаційними програмами тощо.

Такі дії спричиняють посилення соціальної стійкості, яка буде мати тенденцію до посилення, підвищиться рівень довіри та співпраці на всій території України. Буде покращено надання соціальних послуг на територіях поза межами конфлікту для ВПО, знизиться тиск на місцеві ресурси. Очікується зниження напруженості між ВПО та приймаючими громадами. Буде забезпечено дотримання прав і законності, знизиться злочинність та насильство.

Реалізація Програми відновлення та розбудови миру за визначеними в Концепції положеннями дозволить досягти такого стану у суспільстві, який визначається спільним прагненням всього населення до перспектив гідного існування та розвитку країни, встановленням та виконанням правових та договірних вимог, правил, норм, обов'язків; бажанням до консенсусу, спільних домовленостей та запобігання конфліктів; розвитком соціального діалогу, соціального приватного партнерства; перевагою культури та відповідальності в системі політичних, соціальних, економічних відносин; усвідомленістю переваг миру у протизагнів конфліктам.

Відновлений та розбудований мир на сході України – це відсутність протистояння, конфліктів, протестів завдяки створенню умов їх попередження та виникнення. Умовами його створення є: високий рівень та якість життя більшості населення країни, низька частка бідного населення; низький рівень

безробіття, високий рівень інформаційної та кримінальної безпеки, подолання соціальної нерівності, довіра населення до влади, низький рівень корупції, наявність патріотичної національної еліти тощо.

1. Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована Програма

До 2014 р. в структурі економіки України Донецька та Луганська області були найбільшими за своїм потенціалом: у загальному обсязі ВРП частка Донецької області в 2012 р. складала 11,7%, Луганської – 4%; частка в експорті продукції – відповідно 19,6% та 5,6%; частка зайнятого населення – відповідно 9,7% та 4,9% від загального показника по Україні. У Донецькій області на початок 2014 р. функціонувало 93,6 тис. юридичних осіб, у Луганській таких було 44,7 тис. Значна кількість серед них відносилася до великих підприємств. В цих областях була сконцентрована вугледобувна, енергетична, металургійна, коксохімічна, хімічна, машинобудівна промисловість.

Внаслідок дій сепаратистів і збройного конфлікту області втратили свої економічні позиції в національній економіці України, значну частку людських та матеріальних ресурсів. Наслідками цього конфлікту є розділення територій східних областей (Донецької та Луганської) на контрольовану та неконтрольовану українською владою території. За оцінками науковців, частка площі земельних ресурсів Донецької області, що перебувають (перебували) під контролем незаконних збройних формувань у період проведення АТО, становить 47,9% в загальній площі області¹.

Бойові дії та обстріли житлових масивів міст Донбасу призвели до масштабних руйнувань житлових та громадських будинків, транспортної та комунальної інфраструктури, руйнування економічних відносин та зупинки роботи підприємств, припинення роботи банківських та платіжних систем, втрати роботи та засобів до існування.

Системний характер набули порушення прав та свобод громадян. Мешканці непідконтрольних територій обмежені у доступі до медичної допомоги, соціальних послуг та виплат, що стало вагомою причиною масової вимушеної міграції населення цих регіонів. За даними Міністерства соціальної політики станом на 18.01.2016 р. взято на облік 1 684 815 переселенців або 1 332 405 сімей з Донбасу та Криму².

Проблеми, що обумовили необхідність розробки та реалізації державної цільової програми, доцільно диференціювати за такими сферами:

¹ Наукова доповідь «Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/%D0%A1%D1...>

² <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?artid=24768226>.

- *суспільно-політична* (розшарування суспільства з приводу сприйняття та оцінки подій на Донбасі, слабкість політичних інститутів, порушення діяльності частини органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, неможливість структурувати взаємодію суб'єктів політики);

- *економічна* (поглиблення економічної кризи, гальмування або призупинення економічних реформ в країні, затримка економічного оздоровлення та відновлення зростання, руйнування промислового потенціалу та агропромислового комплексу у зоні конфлікту, руйнування господарських зв'язків, ухилення від оподаткування або подвійне оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності, фізичний капітал який залишився на непідконтрольній території, втрати експортного потенціалу, руйнування об'єктів транспортної та соціальної інфраструктури, блокування транспортних шляхів);

- *соціальна* (втрати людського потенціалу, деградація соціальних структур суспільства, соціально-психологічні травми внаслідок війни, поглиблення соціальних проблем, поява нових уразливих груп населення: внутрішньо переміщені особи, біженці, що потребують допомоги у вигляді житла, продовольства, медичних послуг; сім'ї, які втратили годувальника; діти-сироти, або діти з неповних сімей; колишні учасники бойових дій та інваліди, яким складно інтегруватися у мирне життя та конкурувати на ринку праці; високий рівень безробіття, посилення бідності, зростання неформального сектору економіки, непрацююча система соціального забезпечення та соціального захисту на непідконтрольних територіях, зниження спроможності держави у наданні соціальних послуг та соціального захисту);

- *інформаційна* (повномасштабне розгортання інформаційної війни на територіях Донецької і Луганської областей, блокада і застосування країною-агресором мас-медійних технологій в інформаційному просторі тимчасово окупованих територій для маніпулювання масовою свідомістю громадян; для поширення настроїв розбрату, страху, хаосу, ненависті, зростанню недовіри до уряду тощо);

- *екологічна* (суттєве погіршення стану довкілля, знищення лісових насаджень та природоохоронних зон, неможливість проведення екологічного моніторингу, наявність замінованих ділянок території, накопичення уламків зруйнованих споруд та техніки, порушення режиму водовідведення на виведених з ладу підприємствах вугільної промисловості);

- *сфера безпеки життєдіяльності* (необхідність розмінування територій, транспортних шляхів (залізничне господарство та автомобільні шляхи), зруйновані або пошкоджені об'єкти водопостачання та водовідведення, заклади інфраструктури охорони здоров'я; загроза розповсюдження епідемій та соці-

ально-небезпечних хвороб, активізація кримінальних злочинів, неконтрольований обіг зброї та вибухівки).

Проблема полягає у низькому рівні стабільності та безпеки, у несприятливих умовах для відновлення та розбудови миру, у наявності воєнного конфлікту та воєнного протистояння, які спричинили та продовжують спричиняти негативні наслідки внутрішнього та зовнішнього характеру для східних регіонів, для України в цілому та сформували загрозу безпеці Європейським країнам.

Проблема також полягає у руйнуванні промислово орієнтованих східних регіонів України внаслідок військової агресії, всього відтворювального механізму у всіх визначених сферах та значному зниженні рівня життя та соціальної захищеності, яке в окремих частинах тимчасово окупованих територій вже набуло ознак гуманітарної катастрофи.

Вирішення зазначеної проблеми відповідає пріоритетам державної політики, які, в даному контексті, визначаються: *Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 р.* (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385), де серед стратегічних цілей та пріоритетних напрямів державної регіональної політики у Донецькій та Луганській областях визначено: відновлення пошкодженої інфраструктури (доріг, залізничної інфраструктури, електричних та водопровідних мереж); відновлення та забезпечення безперебійного енерго-, газо- та водопостачання об'єктів соціальної сфери, освіти, охорони здоров'я та промисловості; відновлення роботи комунального транспорту; покращення епідеміологічної ситуації; задоволення соціальних потреб мешканців і внутрішньо переміщених осіб та ін.; *Національною стратегією у сфері прав людини* (затв. Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015), в якій серед стратегічних напрямів визначено: захист прав внутрішньо переміщених осіб; ужиття необхідних заходів для захисту прав осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України; забезпечення прав громадян України, які проживають у населених пунктах Донецької і Луганської областей, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження; *Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року»* (від 23 листопада 2015 р. № 1393-р), в якому серед очікуваних результатів (відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини) на кінець 2016 р. передбачено створення ефективної системи, спрямованої на забезпечення протидії злочинним діям проти життя людини, припинення та покарання за такі дії, відшкодування збитку сім'ям потерпілих; додержання норм міжнародного права для захисту життя мир-

ного населення на тимчасово окупованій території України; додержання принципів ідеологічної багатоманітності, впровадження інформаційної політики захисту і протидії інформаційній війні, недопущення мови ворожнечі, адаптування реакційної політики до міжнародних стандартів провадження журналістської діяльності в умовах збройного конфлікту, формування інформаційної політики в умовах збройного конфлікту, проведення навчання редакторів та журналістів міжнародних стандартів з питань провадження журналістської діяльності в умовах збройного конфлікту та загального інформування населення. Концепція Програми також відповідає пріоритетним напрямкам державної політики, які визначаються чинним законодавством України та тим, що планується до прийняття, Указами Президента України, правовими документами Кабінету Міністрів України, міжнародними договорами та зобов'язаннями тощо. Серед них є такі: Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Закон України «Про державний бюджет України на 2016 р.», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р.», затверджений Указом Президента України від 23.11.2015 р. № В39-р, проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» тощо.

2. Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

Виникнення гострої кризової ситуації в східних регіонах України обумовлено низкою внутрішніх та зовнішніх причин:

- тривала відсутність в старопромисловому регіоні – Донбасі, відповідних викликам часу модернізаційних процесів, яка призвела до консервації застарілих технологій промислової діяльності, погіршення умов зайнятості та накопичення у населення регіону соціального невдоволення своїм становищем;

- замкненість багатьох господарських зв'язків підприємств Донбасу на замовників з Російської Федерації, складність диверсифікації застарілих виробництв і виходу на нові ринки;

- значна роль в економіці Донбасу підприємств, що знаходяться у власності громадян Російської Федерації або проросійські налаштованих представників регіональних владних та бізнес-еліт;

- формування в ході історичного розвитку території Донбасу специфічного регіонального соціуму – строкатої за етнічним складом й моральними цінностями людської спільноти, здебільшого відір-

ваної від свого історичного, культурного й релігійного коріння, русифікованої та ідеологізованої радянськими цінностями й нормами, розселеної на прикордонних територіях, значна частка якого внаслідок політики форсованої індустріалізації та післявоєнної відбудови прийняла спотворений вигляд «проросійської орієнтації»;

- активна роль кримінального та напівкримінального середовища під час пострадянських трансформацій (зокрема в процесі приватизації) в 90-х роках ХХ ст.;

- відсутність активної національної культурної та інформаційної політики, яка б могла сформувати єдиний національний соціокультурний простір та інтегрувати населення Донбасу до українського суспільства, ігнорування державою ризику тривалого знаходження території Донбасу під російським інформаційним простором, програш України в інформаційній війні з Росією;

- існування латентних сепаратистських настроїв, активність яких була спровокована та підтримана ззовні, що призвело до військового протистояння, наслідками якого стали загибель тисяч мирних громадян та більше півтора мільйона внутрішньо переміщених осіб;

- руйнування внаслідок збройного конфлікту житлового фонду, соціальної інфраструктури та систем життєзабезпечення, втрата населенням житла і майна, проблеми із забезпеченням необхідними комунальними послугами, медичним забезпеченням, лікуванням та реабілітацією постраждалих та хворих, які потребують постійного медичного нагляду;

- економічний занепад та зростання безробіття внаслідок закриття підприємств, розриву економічних зв'язків, розпаду трудових колективів, фізичного знищення виробничих потужностей, руйнування фінансової, банківської сфери, транспортної інфраструктури та систем зв'язку та комунікацій;

- інформаційна війна, блокада інформаційного простору, масштабні викривлення інформації, дезінформація та антидержавна пропаганда, тощо.

3. Мета Програми

Мета Програми полягає у відновленні та розбудові миру у східних регіонах України шляхом здійснення комплексних заходів на національному та місцевому рівнях, які спрямовані на демілітаризацію, подолання наслідків збройного конфлікту, примирення населення з обох сторін конфлікту, соціальне та економічне оновлення східних регіонів, створення безпечного середовища життєдіяльності людей, формування більш справедливого суспільства, усунення або зменшення причин конфлікту та забезпечення гармонійної політичної та соціально-економічної реінтеграції тимчасово окупованих те-

риторій до України в контексті загальнодержавних процесів реформування та розвитку суспільства.

Реалізація визначеної мети програми потребує модернізації усіх аспектів життєдіяльності східних регіонів України: *економічної сфери* шляхом інноваційних та структурних змін, розвитку видів економічної діяльності, що відносяться до високих (5,6) технологічних укладів; *соціальної сфери* шляхом налагодження суспільного діалогу, відновлення довіри, створення структур громадянського суспільства; *політичної сфери* шляхом відновлення інститутів державної влади та місцевого самоврядування на засадах децентралізації; *інформаційної сфери* шляхом налагодження суспільного діалогу і суспільної довіри, застосування широкого спектру організаційних, суспільно-політичних, соціально-економічних, спеціальних заходів для досягнення морально-психологічної переваги, нейтралізації негативного інформаційного впливу з боку країни-агресора і забезпечення широкомасштабної інформаційно-психологічної протидії в умовах інформаційної війни.

Завдання полягає у виявленні широкого кола різноманітних проблем, які необхідно вирішити для успішного відновлення миру і запобігання нових конфліктів. Це вимагає вироблення загальних принципів роботи з постконфліктного відновлення, пошуку структурних передумов відродження і підтримки міцного миру, включаючи гармонізацію принципів і стратегій різних учасників процесу.

4. Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми

Реалізація стратегічної мети розвитку східних регіонів відбуватиметься в умовах поки що неповного врегулювання конфлікту, правової невизначеності з розподілом повноважень, відповідальності та фінансування процесу відродження та реінтеграції цих регіонів. Оскільки швидко подолати напруженість та протистояння (не військове) неможливо, слід зазначити, що діяльність з розбудови миру та відновлення територій буде довготривалим процесом.

При розробці програми та деталізації її проблемного поля доцільно виходити із наявності чотирьох типів територій у східних регіонах України, яких ця ситуація торкнулась безпосередньо:

перший – тимчасово окуповані території (так звані «окремі райони Донецької та Луганської областей»), які фактично вийшли із зони політичного, правового, економічного, інформаційного простору України, та в яких активно формуються квазідержавні утворення проросійського спрямування. Ці території втратили найбільшу частку людського потенціалу (вимушені переселенці, біженці), мають значні втрати виробничих потужностей (зруйновані, зу-

пинені або переміщені на інші території підприємства) та соціальної інфраструктури. У значній частині населення тимчасово окупованих територій сформоване негативне ставлення до України, наявна проросійська орієнтація, а певна частина має вигоду від існуючої ситуації (подвійні пенсії, гуманітарна допомога, доступ до незаконних джерел збагачення та ін.). Реінтеграція цих територій в український простір буде найбільш складним завданням;

другий – території, на яких велись бойові дії (в тому числі ті, які певний час були окуповані, але згодом були звільнені та наразі перебувають під контролем України) та ті, які знаходяться в зоні зіткнення. Прифронтові території найбільше постраждали від воєнних дій, у більшості з них знищена виробнича та соціальна інфраструктура, значна частина населення виїхала, а ті жителі, які залишилися – знаходяться в стані гуманітарної катастрофи. Ці території потребують невідкладної допомоги держави та суспільства, а їх підконтрольність Україні формує можливості для відновлення цих територій та встановлення миру на них;

третій – всі інші території Донецької та Луганської областей, які географічно прилегли до окупованих та деокупованих територій, та які також понесли певні економічні втрати внаслідок розриву господарських зв'язків з окупованою територією та руйнування виробничої і транспортної інфраструктури, та в яких значною мірою сконцентрувались внутрішньо переміщені особи, проблеми яких потрібно вирішувати;

четвертий – території областей, які межують з зоною конфлікту та є місцями найбільшого зосередження тимчасово переміщених осіб та потребують створення сприятливих умов для працевлаштування та проживання осіб, які не планують найближчим часом повернутися до попереднього місця проживання.

Кожен з цих типів постраждалих територій має певну специфіку проблем, які потрібно вирішувати, різний ступінь гостроти цих проблем, та принципово різні можливості та механізми їхнього вирішення. Програма з відновлення та розбудови миру у східних регіонах України повинна враховувати специфіку кожного з трьох типів територій при визначенні стратегічних напрямів та пріоритетів діяльності та при розробці відповідних практичних заходів.

Таким чином, для кожного з чотирьох типів територій програма має визначити відповідні пріоритети. На цьому етапі, з урахуванням ситуації, що склалася, оптимальними будуть наступні пріоритетні напрями:

1) для тимчасово окупованих територій – їхнє повернення під контроль України, соціально-економічна реінтеграція в національну економіку та комплексне відновлення усіх сфер життєзабезпечення;

чення, реінтеграція до соціокультурного та інформаційного простору українського суспільства;

2) для територій, які постраждали від окупації, але знаходяться під контролем України – комплексне відновлення систем життєзабезпечення, стимулювання економічного розвитку. Для цих двох типів територій важливим є всебічне сприяння поверненню ВПО до місць свого постійного проживання та створення умов для розвитку соціального діалогу та інститутів громадянського суспільства;

3) для територій третього типу важливим є суттєва модернізація та підвищення ефективності державного управління, економіки та соціальної сфери, забезпечення соціального захисту переселенців та сприяння їх поверненню додому;

4) для територій областей, які межують з зоною конфлікту треба створити сприятливі регуляторні режими стимулювання підприємницької діяльності та самозайнятості осіб, які не планують найближчим часом повертатися до попереднього місця проживання.

Для успішного відновлення Донбасу, як тільки позначиться завершення збройного конфлікту, необхідно створити структурні передумови для тривалого миру та соціально-економічного розвитку, що потребують невідкладного вирішення таких завдань:

повноцінне відновлення діяльності органів державної влади та управління, правопорядку, соціального забезпечення, громадських служб, фінансових інститутів;

забезпечення громадської безпеки шляхом розмінування територій, забезпечення контролю над наявною стрілецькою зброєю, забезпечення ефективної оперативної діяльності органів правопорядку (поліції і народних дружин);

відновлення інфраструктури, в першу чергу зруйнованого житла, мереж водопостачання і водовідведення, електропостачання, зв'язку, транспорту, засобів утилізації побутових відходів і сміття, зруйнованих конструкцій;

забезпечення відновлення різних видів економічної діяльності, стимулювання підприємницької активності, відновлення та створення нових робочих місць;

повернення внутрішньо переміщених осіб на колишні місця проживання, що включає допомогу з транспортом для повернення, надання тимчасового житла тим, у кого були зруйновані домівки, і допомогу з будівельними матеріалами для ремонту пошкоджених будівель, а також вирішення проблем працевлаштування;

забезпечення продовольчої безпеки, що передбачає на першому етапі цільовий розподіл гуманітарної допомоги, відновлення сільського господарства, інвентаризацію земель сільськогосподарського

призначення для оцінки придатності їх використання, розвиток тваринництва та забезпечення кормами та ветеринарними препаратами;

забезпечення потреб в охороні духовного, психічного, психофізіологічного й фізичного здоров'я постраждалих від збройного конфлікту (надання базових медичних послуг, відновлення медичних установ), в освіті (відновлення та ремонт установ освіти), соціального захисту;

забезпечення можливостей отримання послуг із соціально-психологічної реабілітації для осіб, які потребують відповідної допомоги (пережили травму війни, отримали ушкодження психічного здоров'я),

розробка програми соціально-психологічної реабілітації та соціально-економічної адаптації для ВПО та осіб, що перебували в зоні збройного конфлікту;

відкриття ресурсних центрів реабілітації для підтримки психологічного здоров'я особистості на звільнених територіях Донбасу, набуття навичок відновлення життєздатності особистості, психологічної пружності;

запровадження в мас-медійному просторі спеціальних програм, заходів, що спрямовані на зміцнення духовного, психічного, психофізіологічного й фізичного здоров'я населення, яке постраждало від бойових дій, ВПО, військовослужбовців, створення для цього відповідної інфраструктури – інформаційних центрів, медіацентрів партнерських майданчиків з використанням ІКТ, інтернет-технологій, комунікацій;

формування навичок здорового способу життя, самозбереження, витривалості, здатності діяти в умовах значних моральних, фізичних, психічних і психофізіологічних навантажень, підвищення стійкості організму до впливу стрес-факторів, формування стійких емоційно-вольових якостей.

Відновлення східних регіонів відкриває нові можливості відродження не морально і фізично застарілої економіки, а розбудови сучасної модерної і ефективної економічної системи, оновлення не відповідних сучасним вимогам доріг і комунікацій, житла, системи освітніх, медичних і соціальних закладів, формування простору, придатного для забезпечення сталого людського розвитку відповідно до вимог ХХІ сторіччя. Водночас, реалізація реформ в Україні відкриває можливості для узгодження специфічних новацій, адресованих Донбасу, з тими, що поширюються на всю країну.

Критерієм оптимальності вирішення завдань програми доцільно вважати **стандарт відновлення**. Саме установка на стандарт відновлення є дієвим фактором, що має одночасно і політичний та економічний характер.

Установка на відновлення територій на рівні стандартів доконфліктного періоду принципово неприйнятна. З іншого боку, постконфліктне відновлення неминує вийде за межі реалістичності, якщо буде ґрунтуватися на кращих світових стандартах розвитку систем життєзабезпечення, інфраструктури, виробничих і соціальних об'єктів. Бажаний рівень постконфліктної реабілітації повинен бути досяжним і відповідати фінансовим, матеріально-технічним та кадровим можливостям країни.

Програма відновлення та розвитку Луганської та Донецької областей повинна перерости в національний проект комплексної модернізації економіки та інфраструктури України. Для успішної реалізації програми повинні бути залучені не лише державні кошти і міжнародна допомога, а й мобілізовані ресурси українського бізнесу.

За цих умов в найкоротші терміни може бути сформований пул будівельних, логістичних, транспортних, машинобудівних, інжинірингових, фінансових компаній, які можуть запропонувати комплексне рішення для відновлення і модернізації регіону. Позитивний досвід участі українських компаній у проектах з відновлення інфраструктури після природних катаклізмів та бойових дій може бути з успіхом використано в Україні.

З урахуванням установки на стандарт відновлення можна очікувати, що Донецька і Луганська області можуть стати пілотними регіонами для реалізації програми масового будівництва доступного житла, термомодернізації житлового фонду, реформування систем водопостачання, впровадження енергозберігаючих та екологічних технологій, будівництва якісних доріг та інфраструктури.

Враховуючи, що стратегічною метою програми є відновлення та розбудова миру у східних регіонах України, необхідним є збереження соціального потенціалу постраждалих територій. Це означає, що завдання щодо захисту прав та свобод внутрішньо переміщених осіб у місцях їх тимчасового перебування є необхідним, але тактичним завданням. Стратегічне ж завдання полягає у створенні умов, необхідних для їхнього повернення до місць постійного проживання.

Враховуючи зазначені вище обставини, доцільно передбачити можливість застосування сценарного підходу до розробки планів практичних заходів залежно від перебігу процесу політичного врегулювання щодо встановлення контролю над тимчасово окупованими територіями.

5. Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми

Пошук оптимального варіанту відновлення та розбудова миру у східних регіонах України усклад-

нюється невирішеністю політичного аспекту проблеми, а саме – повернення тимчасово окупованих територій під контроль української держави. Очевидно, що без виконання цієї умови ніякі системні заходи щодо реінтеграції цих територій та повернення ВПО до місць постійного проживання не є можливими.

Тому послідовність розв'язання проблеми розбудови миру та відновлення територій має бути такою:

- припинення бойових дій, встановлення «режиму тиші»;

- деокупація (вивід іноземних військ, роззброєння ополченців, нейтралізація арсеналу зброї, нейтралізація антиукраїнської агентури);

- відновлення державної влади (відновлення роботи адміністрацій, органів правопорядку, відновлення дії українського законодавства, повернення в обіг національної валюти, соціальний захист населення);

- реінтеграція (повернення до політичного процесу, у першу чергу виборного для обрання на законних підставах органів місцевої влади та місцевого самоврядування);

- активізація ресурсів інформаційного забезпечення на Донбасі, особливо на територіях, де відбувалися бойові дії, їх використання для організації і проведення інформаційно-агітаційної і просвітницької роботи, заходів інформаційно-психологічного спрямування серед населення, ВПО, військово-службовців, спрямованої на підтримку здорового морально-психологічного клімату в населених пунктах, формування культури самозбереження, соціального діалогу, культури миру;

- примирення людей шляхом різноманітних форм суспільного діалогу та взаємодії. Принциповими засадами процесу відновлення та розбудови миру має стати викорінення культури насильства, подолання ворожості груп та окремих осіб, застосування ненасильницьких методів при відстоюванні сторонами своїх інтересів, а також при регулюванні та вирішенні можливих конфліктів;

- активізація діяльності прес-центрів, які надають об'єктивну інформацію і населенню, і військово-службовцям про стан суспільно-політичної ситуації в населених пунктах прикордонних територій Донбасу для застосування оптимальних стратегій реагування в разі її зміни.

До основних заходів в цій області відносять: сприяння у відновленні інститутів державної влади; сприяння поверненню біженців і переміщених осіб; надання допомоги в розмінуванні території та відновленні найважливіших елементів інфраструктури держави; надання гуманітарної та іншої допомоги населенню; забезпечення умов для проведення вільних виборів до представницьких органів цивільної

влади; сприяння зусиллям по захисту прав людини та ін.

Відновлення соціального потенціалу постраждалих територій є ключовим завданням та необхідною умовою успішного відновлення всіх інших складових механізму соціального відтворення та розвитку постраждалих територій. Виходячи з цього, одним з ключових принципів реалізації програми є відновлення, розвиток та максимальне залучення до вирішення проблем постраждалих регіонів наявних в них соціальних ресурсів.

Відновлення та розбудова миру у східних регіонах України в рамках Програми має здійснюватися за наступними стратегічними напрямами.

1. *Розвиток громадянського суспільства та стимулювання соціального діалогу* задля досягнення миру та соціальної стійкості. Реалізація цього напряму передбачає:

- розвиток місцевого самоврядування в контексті децентралізації, з метою створення самодостатніх самоврядних територіальних громад, здатних до саморозвитку шляхом залучення до процесів прийняття та реалізації рішень на місцевому рівні всіх ключових суб'єктів розвитку (органи влади, громадянське суспільство, бізнес);

- удосконалення нормативно-правового забезпечення місцевого самоврядування, з урахуванням специфіки та потреб постраждалих територій у східних регіонах;

- створення умов та підтримка участі громадян у прийнятті рішень через Громадські ради, консультації з громадськістю, а також розширення можливостей громадян, особливо вразливих верств населення, для реалізації своїх прав та свобод;

- впровадження механізмів підзвітності та прозорості роботи органів державної влади та місцевого самоврядування шляхом внесення змін до організаційної структури та внутрішніх процесів, розвитку кадрового потенціалу, а також впровадження відповідних етичних норм;

- розробку та впровадження механізмів залучення соціальних ресурсів громади, на основі соціального діалогу та розвитку інститутів громадянського суспільства;

- створення інформаційно-комунікативної та організаційної інфраструктури взаємодії ключових суб'єктів розвитку громади (ресурсні центри, інтернет-портали, комунікативні площадки, соціальні мережі та інші системи комунікації та зворотного зв'язку).

2. *Забезпечення достойного рівня життя громадян, соціальної захищеності, захисту їхніх прав, свобод та інтересів, забезпечення правосуддя.* Реалізація цього напряму передбачає:

- повноцінне відновлення роботи всіх ланок правоохоронної та судової системи;

- забезпечення соціального захисту населення постраждалих територій та ВПО на рівні гарантованих державою стандартів;

- розвиток та підтримка громадських організацій правозахисної та соціальної спрямованості;

- підтримка та залучення волонтерських рухів до процесів захисту найбільш вразливих верств населення;

- відновлення зруйнованої та пошкодженої соціальної інфраструктури;

- відновлення систем медичного забезпечення, лікування та реабілітації постраждалих та хворих, які потребують постійного медичного нагляду;

- відновлення транспортної інфраструктури, систем зв'язку та комунікацій.

3. *Економічне відновлення.* Реалізація цього напряму передбачає:

- створення сприятливих умов ведення бізнесу на постраждалих територіях, які стимулювали би створення нових робочих місць та зростання виробництва;

- активне залучення в регіон інвестиційних ресурсів, передусім донорських коштів та прямих інвестицій зарубіжних партнерів;

- розробка та удосконалення нормативно-правового забезпечення економічної діяльності на постраждалих територіях з метою створення умов, що стимулюють економічний розвиток;

- підтримка малого підприємництва та самозайнятості;

- реалізація інвестиційних проектів щодо відновлення перспективних виробництв, які постраждали або зупинили свою діяльність внаслідок військових дій.

4. *Захист інформаційної безпеки.* Реалізація цього напряму передбачає:

- проведення виваженої та збалансованої політики держави в інформаційній сфері, яка має три основні вектори: захист інформаційних прав і свобод людини, захист державної безпеки в інформаційній сфері та захист національного інформаційного ринку, економічних інтересів держави в інформаційній сфері, національних виробників інформаційної продукції;

- захист інформаційного суверенітету держави на територіях Донецької та Луганської областей;

- активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживаннями службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України і порушують конституційні права громадян;

- забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність

засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції і правдиве висвітлення суспільно-політичної ситуації в населених пунктах Донецької і Луганської областей;

- забезпечення узгоджених і цілеспрямованих дій суб'єктів, що діють у різних сферах життєдіяльності суспільства і держави з питань адекватного реагування на виявлені потенційні і реальні загрози і небезпеки в регіоні.

Існуюча політика держави в інформаційній сфері має бути спрямована як на розвиток безпосередньо інформаційної сфери, так і на підвищення ефективності розвитку державності, безпеки, оборони, пріоритетних галузей економіки, фінансової та грошової системи, соціальної сфери, галузі екології та використання природних ресурсів, науки, освіти та культури, міжнародного співробітництва на територіях, постраждалих від збройного конфлікту на Донбасі.

6. Очікувані результати виконання Програми, визначення її ефективності

Виконання Програми сприятиме:

- відновленню соціального діалогу в східних регіонах України та їх повноцінній та гармонійній реінтеграції в український соціально-політичний та економічний простір;

- розвитку інститутів громадянського суспільства, підвищенню їх ролі у прийнятті та реалізації рішень щодо вирішення існуючих проблем;

- розвитку місцевого самоврядування та місцевої демократії в контексті децентралізації системи управління;

- становленню самодостатніх самоврядних територіальних громад, здатних до саморозвитку;

- вирішенню найбільш гострих проблем ВПО, захисту їхніх прав, свобод та інтересів;

- реалізації прав і свобод всіх громадян східних регіонів України;

- відродженню та модернізації економіки постраждалих територій;

- удосконаленню нормативно-правової бази в сфері соціальної безпеки, соціального захисту, місцевого самоврядування та ін.

Результативність Програми оцінюється за такими критеріями:

1) показники витрат:

обсяг видатків з державного бюджету на відновлення зруйнованих об'єктів інфраструктури (промислової, транспортної, соціально-побутової, соціально-культурної);

обсяг видатків з державного бюджету на відновлення зруйнованих або пошкоджених систем

життєзабезпечення (водопостачання, електропостачання, теплопостачання, газопостачання тощо);

обсяг інвестицій у спорудження нового та ремонт пошкодженого житла;

обсяг інвестицій у створення нових робочих місць;

обсяг залучених донорських коштів (допомоги) для розв'язання проблем відновлення та розбудови миру;

2) показники продукту:

кількість об'єктів соціальної інфраструктури, які відновлено;

кількість відновлених об'єктів електро-, тепло-, газо-, водопостачання;

кількість відремонтованих будинків, їх загальна площа;

кількість внутрішньо переміщених осіб, які повернулися на постійні місця проживання;

кількість внутрішньо переміщених осіб, які одержали житло, площа отриманого житла;

кількість реалізованих спільних проектів з міжнародними організаціями у напрямі розбудови миру на сході країни;

кількість нових підприємств малого та середнього бізнесу, кількість створених робочих місць;

3) показники ефективності:

середній розмір заробітної плати;

середній розмір інвестицій на одну особу;

середній обсяг податкових надходжень на одну особу;

собівартість квадратного метра модернізованого (відремонтованого) житла;

собівартість одиниці (метра погонного) модернізованих (відремонтованих) доріг;

4) показники якості:

відсоток внутрішньо переміщених осіб, які повернулися до постійного місця проживання, від загальної кількості ВПО;

відсоток відремонтованих доріг загального користування;

відсоток відновлених та обладнаних установ соціального захисту; об'єктів соціальної інфраструктури;

відсоток модернізованих, оновлених або технічно переоснащених споруд з водопостачання та водовідведення;

відсоток зруйнованих і таких що не працюють об'єктів соціальної інфраструктури;

частка сільськогосподарської продукції власного виробництва для забезпечення потреб населення;

частка продукції промислових підприємств, яка використовується в процесі відновлення регіонів.

7. Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми

Розробка та реалізація державної програми потребує відповідного інституційного, організаційно-технічного та фінансового забезпечення, специфічних механізмів залучення коштів міжнародних фінансових організацій та міжнародної технічної допомоги.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з організації відновлення пошкоджених (зруйнованих) об'єктів соціальної і транспортної інфраструктури, житлового фонду та систем забезпечення життєдіяльності на території Донецької та Луганської області» від 16.10.2014 р. № 1002-р, кошти на відновлення Донбасу мають бути передбачені у проекті Державного бюджету України за окремою бюджетною програмою на відновлення об'єктів інфраструктури. Державне замовлення реалізується за рахунок коштів Державного бюджету, тому в щорічній постанові Кабінету Міністрів України про державне замовлення на закупівлю товарів, виконання робіт, надання послуг для державних потреб слід передбачити фінансування заходів з відновлення інфраструктури Донбасу.

Оцінка шляхів відновлення та розбудови миру (ОВРМ), яку проведено спільними зусиллями Європейського Союзу, Організацією Об'єднаних Націй та Групи Світового банку під керівництвом та за участі Уряду України, є орієнтовним показником обсягу сукупних потреб фінансових ресурсів за трьома компонентами:

- 1) інфраструктура та соціальні послуги (потреба 1 257,7 млн дол. США);
- 2) відновлення економіки (потреба 135,5 млн дол. США);
- 3) соціальна стійкість, розбудова миру та громадська безпека (потреба 126,8 млн дол. США).

Загальний обсяг потреб у відновленні становить 1 520,0 млн дол. США.

8. Аналіз ризиків реалізації програми

Найбільш небезпечними універсальними **внутрішніми ризиками** вірогідно буде *корупція у витрачанні коштів*, незалежно від того, виділені вони урядом або надані міжнародними організаціями; *надмірна бюрократизованість* процесу прийняття управлінських рішень; *дефіцит висококваліфікованого управлінського персоналу* здатного працювати у екстремальних умовах; *дефіцит фінансових ресурсів* та ризик інфляції.

З метою зниження ризику *корупції* необхідно запровадити такі заходи:

- тісна координація діяльності уряду, приватного сектору, громадянського суспільства і зарубіжних партнерів;

- забезпечення максимально можливої прозорості фінансових потоків, особливо при проведенні тендерів, серед яких повинні переважати відкриті;

- управління проектами відновлення із залученням представників міжнародних організацій, заснування спільних компаній з наданням їм доручення з управління проектами.

Спільне з міжнародними організаціями управління проектами відновлення можна також вважати одним з методів «пом'якшення» ризику *надмірної бюрократизованості*. Цей вид ризику може проявлятися у міжвідомчих перепонах, бюрократичній тяганині, що здатне не тільки сповільнити відновлювальні роботи, але й знизити їх ефективність.

Нейтралізація *ризиків дефіциту* управлінських кадрів потребує цілеспрямованої роботи з підготовки спеціалістів у сфері стратегічного територіального планування і управління відновлювальними роботами, організації тренінгів для керівництва місцевих адміністрацій тимчасово окупованих районів, а також технічного та інженерного персоналу. Найбільш ефективним шляхом вирішення цих проблем було б створення спеціального органу державного управління, за яким було б закріплено функції з реабілітації постконфліктних територій.

Найбільш гострим та вагомим є ризик *дефіциту фінансових ресурсів*, який може бути послаблений шляхом мінімізації витрат і правильного планування реабілітаційних робіт, включаючи їх приблизно рівномірний розподіл в часі. Разом з тим слід продовжити консультації з зарубіжними донорськими організаціями та потенційними іноземними інвесторами про їх участь у фінансуванні постконфліктної реабілітації. Слід також детально вивчити можливості участі у відновлювальних роботах місцевого приватного сектору. Можливо, уряд міг би укласти серію угод з місцевими підприємцями у форматі протоколів про наміри.

Посилення ризику *інфляції* може стати суттєвим результатом надходження в економіку країни додаткових фінансових засобів. Необхідні для зниження цього ризику заходи мають бути визначені з урахуванням обсягу фінансових ресурсів, необхідних для відновлювальних робіт, загальної кількості грошей в обігу, поточного рівня інфляції, а також зовнішньоекономічних факторів.

Перелік факторів ризику може бути значно ширшим, проте зазначені види зовнішніх та внутрішніх факторів ризику піддаються управлінню, що свідчить на користь можливості реального постконфліктного відновлення.

Амоша О. І., Новікова О. Ф., Антонюк В. П., Ляшенко В. І., Залознова Ю. С., Логачова Л. М., Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Проект Концепції державної цільової Програми з відновлення та розбудови миру у східних регіонах України

Зміст проекту Концепції базується на забезпеченні реалізації національних інтересів України щодо подолання воєнного протистояння на сході України, на матеріалах зведеного звіту Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй та Міжнародного банку реконструкції та розвитку (Світового банку) з оцінки відновлення та розбудови миру (том 1, 2), на нормативно-правових, законодавчих та стратегічних документах України, які спрямовані та сприяють розв'язанню проблем подолання кризового стану в державі та наслідків воєнних дій. Структура проекту Концепції відповідає вимогам документів такої спрямованості та містить розділи: визначення проблеми, аналіз причин її виникнення та розв'язання програмним методом, мету програми, визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми, шляхи і способи розв'язання проблеми, строки виконання програми, а також очікувані результати виконання Програми та визначення її ефективності, оцінку фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів для виконання програми з аналізом ризиків реалізації програми. Це перший в Україні проект документу концептуального плану, який стосується розв'язання проблем сходу України.

Ключові слова: концепція, програма, схід, Україна, мир, проект, інвестиції.

Амоша А. И., Новикова О. Ф., Антонюк В. П., Ляшенко В. И., Залознова Ю. С., Логачева Л. Н., Панькова О. В., Касперович А. Ю., Ищенко А. В. Проект Концепции государственной целевой Программы по восстановлению и развитию мира в восточных регионах Украины

Содержание проекта Концепции базируется на обеспечении реализации национальных интересов Украины относительно преодоления воєнного протистояння на востоке Украины, на материалах отчета Европейского Союза, Организации Объединенных Наций и Мирового банка по оценке возобновления и развития мира (том 1,2), на нормативно-правовых, законодательных и стратегических документах Украины, которые направлены и способствуют решению проблем преодоления кризисного состояния в государстве и последствий военных дей-

ствий. Структура проекта Концепции отвечает требованиям документов такой направленности и содержит разделы: определение проблемы, анализ причин ее возникновения и решение программным методом, цель программы, определение оптимального варианта решения проблемы, пути и способы решения проблемы, сроки выполнения программы, а также ожидаемые результаты выполнения Программы и определения ее эффективности, оценку финансовых, материально-технических, трудовых ресурсов для выполнения программы с анализом рисков реализации программы. Это первый в Украине проект документа концептуального плана, который касается решения проблем востока Украины.

Ключевые слова: концепция, программа, восток, Украина, мир, проект, инвестиции.

Amosha A. I., Novikova O. F., Antonyuk V. P., Lyshenko V. I., Zaloznнова Yu. S., Logacheva L. M., Pan'kova O. V., Kasperovych O. Yu., Ischenko O. V. Project of the Conception of National Program on Renewal and Development of the peace in the East regions of Ukraine

The project of Conception devoted to providing of realization of national interests of Ukraine in relation to overcoming of military opposition on East of Ukraine. It is based on materials of reports of European Union, United Nations and the World bank as evaluated by renewal and development of the world (volume 1,2), on the normatively-legal, legislative and strategic documents of Ukraine, which are directed and assist the decision of problems of overcoming of the crisis state in the state and consequences of military operations. The structure of project of Conception answers: the requirements of documents of such orientation and contains divisions from determination of problem, analysis of reasons of her origin and by a decision by a programmatic method, I sweep the programs, determinations of optimal variant of decision of problem, ways and methods of decision of problem, terms of implementation of the program, and also the expected results of implementation of Program and determination of her efficiency, estimation of financial, material and technical, labour resources for implementation of the program with the analysis of risks of realization of the program. It is the first national project of document of conceptual plan which touches the decision of problems of East of Ukraine.

Keywords: conception, program, east, Ukraine, world, project, investments.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2016
Прийнято до друку 27.04.2016